

UPPSALA
UNIVERSITET

Examensarbete C, 15hp

Grundnivå
vt 2012

Ekologiska livsmedel i offentlig måltidsverksamhet

JENNY DANIELSON
KATARINA FASTH

Institutionen för kostvetenskap
Box 560
Besöksadress: BMC, Husargatan 3
751 22 Uppsala

Titel: Ekologiska livsmedel i offentlig måltidsverksamhet

Författare: Danielson Jenny, Fasth Katarina

Handledare: Nydahl Margaretha, Institutionen för kostvetenskap, Uppsala universitet

SAMMANFATTNING

Bakgrund: I vår vardag ställs vi inför många ställningstaganden till hänsyn för miljön. Ett av dessa är vilken mat vi väljer att äta där just livsmedelskonsumtion är en av de största utsläppskällorna hos privatpersoner. Vid ekologisk produktion eftersträvas en så naturlig produktion som möjligt, där påverkan på miljön minimeras. I den offentliga sektorn serveras dagligen ett stort antal portioner mat vilket gör att åtgärder där kan göra stor skillnad.

Syfte: Det övergripande syftet var att undersöka vilka faktorer som påverkar andelen ekologiska livsmedel som köps in hos valda kommuner.

Metod: En enkät skickades till 158 kostchefer i Sverige som valts ut genom bekvämlighetsurval. Med en svarsfrekvens på 70 procent innebar det att 112 svar erhöles.

Resultat: Resultatet visade att 63 procent av kommunerna har en kostpolicy varav 79 procent av dessa innehåller mål för ekologiska livsmedel. Det var 99 procent som upplevde att kostnaderna för ekologiska livsmedel var högre jämfört med konventionella livsmedel. Vidare var det 79 procent som ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling. Av deltagarna var det 50 procent som hade behövt göra verksamhetsförändringar för att öka andelen ekologiska livsmedel. De allra flesta, 88 procent var positivt inställda till ekologiska livsmedel.

Slutsats: Den faktor som främst försvårar för kommunerna att öka andelen ekologiska livsmedel är priset. Genom verksamhetsförändringar lyckas vissa kommuner kompensera för den ökade kostnaden. Vidare visar resultatet att en kostpolicy med mål för ekologiska livsmedel och en tydlig upphandling bidrar till en ökad andel ekologiskt. Även kostchefens inställning till ekologiska livsmedel verkar ha betydelse för andelen ekologiskt som köps in i kommunen.

UPPSALA UNIVERSITY
Department of Food, Nutrition and Dietetics
Bachelor thesis, 15 ECTS credit points, 2012

Title: Organic foods in public foodservice

Author: Danielson Jenny, Fasth Katarina

Supervisor: Nydahl Margaretha, Department of Food, Nutrition and Dietetics

ABSTRACT

Background: In our everyday life we are faced with many choices that have consequences on the environment. One of these is the food we choose to eat since food production has a big impact on the environment. In organic production the aim is to have a natural production process, where environmental impacts are minimized. By choosing organic food it is therefore possible to contribute to a better environment. A large number of meals are served every day in the public sector, which makes it an important player in the consumer sector that could make a major difference for the environment.

Aim: The overall aim was to investigate which factors influence the proportion of organic food purchased by dietary managers in selected municipalities.

Method: A questionnaire was sent to 158 dietary managers in Sweden. They had been selected by convenience sampling. A response rate of 70 percent resulted in 112 responses.

Results: The results showed that 63 percent of the municipalities have a nutrition policy, of which 79 percent have guidelines for the purchase of organic foods. The survey showed that 99 percent of the respondents felt that the cost of organic food was higher than conventional food. Further, 79 percent of the municipalities had included considerations with respect to organic food in their latest procurement. Of the participants, 50 percent had had to make operational changes to increase the proportion of organic food used. The vast majority, 88 percent were in favor of organic foods.

Conclusion: The main factor that makes it difficult for municipalities to increase the proportion of organic food is the price. To compensate for the increased costs, some of the municipalities have made operational changes. Furthermore, the results show that a nutrition policy with objectives for organic food and a distinct procurement contributes to an increased proportion of organic foods. Also dietary manager's attitudes toward organic foods seem to be important for the share of organic food purchased in the municipality.

Innehåll

Bakgrund	5
Miljö och klimat.....	5
Sveriges miljö kvalitetsmål.....	5
Mat och miljö.....	6
Ekologisk produktion.....	6
Offentlig måltidsverksamhet.....	7
Ekologiskt i offentlig måltidsverksamhet.....	8
Syfte	9
Avgränsning.....	9
Metod och material	9
Respondenter.....	9
Enkät.....	10
Genomförande av undersökning.....	10
Bearbetning av data.....	10
Resultat	11
Kostpolicy och mål för ekologiska livsmedel.....	13
Upphandling och miljöstyrningsrådets kriterier.....	13
Kostnader.....	13
Verksamhetsförändringar och leverantörsutbud.....	14
Attityder till ekologiska livsmedel.....	14
Utbildning som rör ekologiska livsmedel.....	15
Övriga faktorer som påverkar användandet av ekologiska livsmedel.....	16
Diskussion	17
Metoddiskussion.....	17
Resultatdiskussion.....	17
Kostnader och verksamhetsförändringar.....	18
Attityder till ekologiska livsmedel.....	18
Utbildning som rör ekologiska livsmedel.....	19
Utbud av ekologiska livsmedel.....	19
Slutsats.....	19
Tack till	20
Källförteckning	21

Bilaga 1 Enkät

Bilaga 2 Informationsmail

Bilaga 3 Arbetsfördelning

Bakgrund

I vår vardag ställs vi idag inför många ställningstaganden till hänsyn för miljön. Ett av dessa är vilken mat vi väljer att äta. I den offentliga sektorn serveras dagligen ett stort antal portioner mat vilket gör att åtgärder där kan göra stor skillnad.

Miljö och klimat

Växthuseffekten gör att jordens medeltemperatur sakta men säkert stiger. Tecken på klimatförändringar till följd av detta är glaciärsmältning, höjning av havsnivån, torka, värmeböljor, utdöende djurarter, och klimatkatastrofer (WWF, 2011a). Det krävs drastiska förändringar för att stoppa den pågående klimatförändringen. Förenta Nationerna (FN) tog 2010 ett beslut om ett klimatmål som innebär att jordens medeltemperatur inte bör öka med mer än två grader för att undvika oåterkalleliga klimatförändringar. Detta mål innebär en stor utmaning globalt sett (Naturvårdsverket, 2012a:8). Europeiska Unionen (EU) beslutade år 2009 att utsläppen inom EU år 2050 ska ha minskat med 80-95 procent jämfört med 1990 års nivå (Naturvårdsverket, 2012a:23). En av de mest bidragande orsakerna till klimatförändringarna beror på det vi människor konsumerar och producerar (WWF, 2011b).

Konsumtion bidrar till en stor klimatpåverkan, där stora utsläppskällor hos privatpersoner är bilåkande, uppvärmning av bostäder, elanvändning, köttkonsumtion och flygresor (Naturvårdsverket, 2012b:32). Under perioden 2000 till 2008 ökade växthusgasutsläppen från svensk konsumtion med nio procent, där en stor del av utsläppen är en följd av import av varor och tjänster. Den totala konsumtionen av varor och tjänster per person i Sverige är ca 10 ton koldioxidekvivalenter (ett mått där växthusgaser är omräknade till koldioxid). Denna siffra bör helst minska till två ton till år 2050 för att främja ett bättre klimat (Naturvårdsverket, 2011:7).

Sveriges miljö kvalitetsmål

I Sverige finns idag 16 miljö kvalitetsmål som är fastställda av Riksdagen (2009/10:155). Ett kompletterande mål som benämns *generationsmålet*, innebär att förändringarna i det svenska samhället ska ske ”inom en generation” för att miljö kvalitetsmålen skall nås. Vid en uppföljning av miljö kvalitetsmålen bedömde Naturvårdsverket (2012c) att endast ett av Sveriges miljömål med dagens förutsättningar kan nås till år 2020, och ytterligare ett av målen kan till stora delar nås. De resterande 14 miljö kvalitetsmålen kommer inte att nås till år 2020 med dagens förutsättningar (Naturvårdsverket, 2012c).

Det har påvisats att det finns ett samband mellan jordbrukets primärproduktion, och 14 av de 16 miljö kvalitetsmålen. För 11 av de 14 miljö kvalitetsmålen har ekologisk produktion visat sig ha betydelse för hur snabbt, och i vilken grad miljö kvalitetsmålen kan nås. Att införa mer ekologiskt jordbruk skulle därför innebära ett stort steg på vägen för att nå Sveriges miljö kvalitetsmål (Nilsson, 2007:1).

Mat och miljö

En av de största utsläppskällorna hos privatpersoner är orsakat av vår livsmedelskonsumtion, som står för ca 25 procent av en persons totala utsläpp. En persons årliga konsumtion av livsmedel är ungefär 800 kg (Livsmedelsverket [SLV], 2012), och orsakar utsläpp om ca två ton koldioxidekvivalenter, när både produktion och transporter är inkluderat (Naturvårdsverket, 2008:32).

Olika livsmedel har olika stor klimatpåverkan. Kött är den livsmedelsgrupp som orsakar störst klimatpåverkan med ca 0,7 ton koldioxidekvivalenter per person och år (Naturvårdsverket, 2008:33). Att kött har en så pass negativ påverkan på miljön beror på den metangas som produceras vid både foderodling och djurhållning. Vid foderodling, produktion av mineralgödsel och kvävegödsling av åkermark släpps också växthusgasen lustgas ut. Foderproduktion orsakar också undanträngning av skog, vilket har en negativ påverkan på miljön. Vidare krävs en stor energianvändning vid uppfödning, odling av foder och transporter som påverkar miljön negativt (Naturvårdsverket, 2008:45). Mellan år 1990 och 2005 ökade konsumtionen av nötkött, griskött och kyckling med ca 24 kg per person och år i Sverige, vilket är mer än en fördubbling. Ökningen beror främst på omfattande import av kött från utlandet (Naturvårdsverket, 2011: 19).

Köttproduktion kan ha vissa positiva effekter, så som att betande djur hjälper till att hålla markerna öppna vilket bidrar till ett rikt odlingslandskap och biologisk mångfald (Naturvårdsverket, 2008:45; Cederberg & Nilsson 2004:30). Främst är det lamm och nötdjur som gör nytta för betesmarkerna, men dessa djurslag har dock en generellt högre klimatpåverkan än gris och kyckling som inte bidrar till öppna betesmarker (Naturvårdsverket, 2008:45). Fodret till gris och kyckling är dessutom negativt för miljön då det vid odlingen används stora mängder bekämpningsmedel (Naturvårdsverket, 2011:29).

Mejeriprodukter är en annan livsmedelsgrupp som har stor negativ miljöpåverkan. Detta beror framförallt på att det är en animalieprodukt där samma orsaker som vid köttproduktion är bidragande (Naturvårdsverket, 2008:33).

Utsläpp från frukt, grönsaker och spannmål varierar. Hur mycket utsläpp de ger beror bland annat på odlingsmetod och gödsling. Odling av dessa produkter kan ske i växthus vilket kräver stor energianvändning, eller importeras från andra länder där transporten har en negativ miljöpåverkan (Naturvårdsverket, 2008:46).

Även fisk ger relativt stora utsläpp, där fångstmetoden har störst betydelse. Även utfiskning av bestånd påverkar de marina växt- och djurlivet (Naturvårdsverket, 2008:34).

Ekologisk produktion

Vid ekologisk produktion eftersträvas en så naturlig produktion som möjligt, där påverkan på miljön minimeras. Detta görs genom att naturresurserna används på ett hållbart och långsiktigt sätt, för att bevara en biologisk mångfald och främja en god djurhållning (Jordbruksverket, 2012). Djuren får i första hand foder som producerats på den egna gården, och de ska hållas på ett sådant sätt att de kan bete sig så naturligt som möjligt, exempelvis genom att få vistas utomhus (Jordbruksverket, 2012).

I ett ekologiskt jordbruk används inte kemiska bekämpningsmedel. Istället förebyggs skadegörare och ogräs genom att variera växtföljder eller genom att använda grödor och djur som är extra motståndskraftiga och anpassade efter lokala förhållanden (EG nr 834/2007:9). För att ge växterna näring ska jorden hållas bördig och endast gödsel av naturligt ursprung används.

Det kan vara stallgödsel från de egna djuren på gården (Jordbruksverket, 2012) kvävefixerande baljväxter, restprodukter eller annat organiskt material (EG nr 834/2007:9).

Det finns stränga restriktioner för användandet av tillsatser i ekologiska livsmedel. Kemiskt syntetiska tillsatser, smakämnen, färgämnen och genmodifierade produkter får inte förekomma. De som förädlar och bereder de ekologiska råvarorna, likväl distributörer och grossister ska ha samma mål som de ekologiska jordbrukarna (EU-kommissionen, 2012).

Ekologiska livsmedel säljs ofta nära produktionsplatsen, för att minska klimatpåverkan till följd av transporter. Men ekologiska livsmedel som är svåra att producera på en viss plats på grund av olämpligt klimat, kan importeras från andra länder eller regioner. I Sverige importeras bland annat ekologiskt kaffe, kiwi, ris och bananer. Det är produkter som vi inte kan producera i Sverige (EU-kommissionen, 2012).

Ekologisk odling har som tidigare nämnts en positiv påverkan på hur och i vilken grad Sveriges miljö kvalitetsmål kan nås. Det råder dock delade meningar om den ekologiska produktionens miljönytta jämfört med konventionell produktion. Ekologisk produktion bidrar till en ökad biologisk mångfald inom jordbruket, och till den naturliga biologiska mångfalden (Mondelaers, K et al. 2009). Ett ekologiskt jordbruk släpper inte heller ut kemiska växtskyddsmedel vilket hjälper till att bidra till en giffri miljö (Lagerberg Fogelberg, 2008: 30). Utöver det är stödet för vilken miljönytta det ekologiska jordbruk har begränsat, vilket till stor del beror på att ekologisk produktion ger lägre avkastning per yta, jämfört med konventionell produktion. Om jämförelserna för miljöpåverkan däremot görs per produktionsyta är skillnaden mellan produktionssätten betydande, men om jämförelsen sker per kg produkt är skillnaderna betydligt mindre, om ens existerande (Mondelaers, K et al. 2009).

Offentlig måltidsverksamhet

Sverige är tillsammans med Finland unikt med att servera kostnadsfria offentliga måltider inom vård, skola och omsorg. I Sverige serveras dagligen 3 miljoner måltider inom offentlig verksamhet (Livsmedelsverket, 2012).

För att säkerställa att de ekonomiska medlen inom offentlig verksamhet används på mest kostnadseffektivt sätt måste offentliga verksamheter följa *Lagen om offentlig upphandling* (LOU) vid inköp av exempelvis varor och tjänster (Konkurrensverket, 2012:7). Lagen finns till för att göra bra affärer av offentliga medel och dra nytta av konkurrensen på marknaden. Offentlig upphandling handlar om att en myndighet tilldelar kontrakt eller ramavtal under en given period med leverantörer för exempelvis varor och tjänster (Konkurrensverket, 2012:7).

Miljöstylningsrådet är en myndighet som finns till för att underlätta för verksamheter i såväl privat som offentlig sektor att göra miljöanpassade upphandlingar, som är en del i en handlingsplan från regeringen. I Miljöstylningsrådets uppdrag ingår såväl att informera och utbilda, samt att utveckla upphandlingskriterier som bland annat innehåller miljökrav (Miljöstylningsrådet, 2012a). Syftet med upphandlingskriterierna är att göra det lättare för upphandlare, t.ex. kommuner att ställa miljö- och hållbarhetskrav vid upphandling av varor och tjänster (Miljöstylningsrådet, 2012b).

Många kommuner har en kostpolicy. En kostpolicy är ett kostpolitiskt program, det vill säga ett dokument som kan innefatta många olika riktlinjer för den offentliga måltiden inom kommunen. Där kan riktlinjer för livsmedelsval vid upphandling finnas, exempelvis andel ekologiskt, närodlat eller säsongsanpassat (Livsmedelsverket, 2007:5-6).

Ekologiskt i offentlig måltidsverksamhet

År 2006 fastställde Regeringen ett mål om att 25 procent av den offentliga konsumtionen av livsmedel bör utgöras av ekologiska livsmedel till år 2010 (Regeringen 2010/11:RFR1:7).

Enligt en marknadsrapport från KRAV (2012) ökar användningen av ekologiska livsmedel stadigt. Den totala försäljningen av ekologiska livsmedel ökade 2011 med 11 procent och försäljningen inom restaurang och storhushåll ökade med 24 procent. Inom offentlig verksamhet uppgick inköpen 2011 till 14 procent av de totala inköpen av livsmedel.

En övergång till mer ekologiska livsmedel i en måltidsverksamhet är inte en enkel process där konventionella livsmedel enbart kan bytas ut mot en ekologisk motsvarighet. Utan det kan snarare betraktas som en process som påverkar olika funktioner i hela måltidssystemet, där även små förändringar kan kräva att justeringar görs (Kristensen et al., 2009). En övergång till mer ekologiskt är att betrakta som en process som berör förändringar i rutiner för såväl inköp som planering och tillagning. Mikkelsen et al. (2005) menar att omställning till mer ekologiska livsmedel kräver att många rutiner i verksamheten förändras, vilket också kan påverka det dagliga arbetet för personalgrupperna på arbetsplatsen. Men omställningen till mer ekologiskt är också en process som involverar flera olika nivåer av måltidsverksamheten, alltifrån politiska mål till kommuner, institutioner och själva måltidsproduktionen (Mikkelsen & Sylvest, 2012).

Den mest framträdande faktorn för att lyckas med att öka andelen ekologiska livsmedel i offentlig verksamhet verkar vara att det finns en politisk vilja för en ökad andel ekologiskt (Løes & Nölting, 2011). Politiskt och administrativt stöd på alla nivåer har den starkaste kopplingen till den faktiska konsumtionen av ekologiska livsmedel i verksamheten. Ett av de viktigaste redskapen för att säkerställa hållbara måltider inom offentlig verksamhet är att det finns tydliga policys, med en helhetssyn på måltider och livsmedelskedjan (Morgan & Sonnimo, 2007). En implementering av ekologiskt i offentlig verksamhet är beroende av olika strukturer, så som lagar, och politiska initiativ på nationell nivå kan hjälpa till att öka andelen ekologiskt (Kristensen et al, 2009; Nielsen et al., 2009). Att ha en utarbetad policy för användningen av ekologiskt inom måltidsverksamheten kan därför göra skillnad. Mycket tyder på att det viktigaste instrumentet för att öka andelen ekologiska livsmedel är politiska instrument (Løes & Nölting, 2011).

Det finns ytterligare faktorer som inverkar på hur väl en måltidsverksamhet lyckas med att öka andelen ekologiska livsmedel som används. De faktorer som lyfts fram som problemområden är pris, tillgång och leverans, engagemang hos berörda aktörer/intressenter, status på yrket och mätmetoder (Kristensen et al, 2009; Mikkelsen & Sylvest, 2012).

Priset ses här som ett hinder då ekologiska livsmedel för många verksamheter innebär en ökad kostnad (Mikkelsen et al, 2005; Mikkelsen & Sylvest, 2012). Detta kan innebära att det för verksamheten blir svårt att kalkylera kostnader vid menyplanering. Det kan också resultera i att verksamheten tvingas förändra menyer och recept till följd av att vissa dyrare livsmedel byts ut mot andra mindre kostsamma alternativ (Mikkelsen & Sylvest, 2012). Ett specifikt ekonomiskt stöd för ekologiska livsmedel verkar vara betydande för att lyckas öka andelen ekologiskt i verksamheten (Løes & Nölting, 2011).

Tillgången på ekologiska livsmedel är osäkrare än konventionella livsmedel, vilket kan medföra en osäkerhet vid leveranser. För en måltidsverksamhet där menyerna planeras lång tid i förväg kan det vara svårt att hantera plötsligt inställda leveranser (Mikkelsen & Sylvest, 2012).

En annan viktig faktor för att lyckas med en omställning till mer ekologiskt i offentlig verksamhet verkar vara att det finns ett engagemang bland de som fattar beslut på alla nivåer. Att lyckas med en omställning till mer ekologiskt verkar vara beroende av de olika intressenterna i

måltidsverksamheten. Intressenter kan t.ex. vara barn, föräldrar, kökspersonal, politiker, lantbrukare m.fl. (Kristensen et al., 2009; Mikkelsen & Sylvest, 2012; Nielsen et al., 2009). Vidare så skulle en negativ inställning bland dessa kunna påverka stabiliteten i systemet (Kristensen et al, 2009).

Då det finns ett regeringsmål om att 25 procent (Regeringen 2010/11:RFR1:7) av de livsmedel som används inom offentlig verksamhet ska utgöras av ekologiska livsmedel, är det intressant att undersöka hur väl detta mål uppnås i Sveriges kommuner. Då det serveras så mycket som tre miljoner måltider dagligen inom offentlig verksamhet finns det här en stor möjlighet att genom rätt livsmedelsval bidra till en positiv miljöpåverkan, och till att uppnå de miljö kvalitetsmål som Regeringen beslutat om. Därför är det av intresse att undersöka vad som styr användningen av ekologiskt i offentlig verksamhet, för att i framtiden ha möjlighet att påverka och eventuellt öka andelen ekologiskt som används.

Syfte

Att undersöka vilka faktorer som påverkar andelen ekologiska livsmedel som köps in hos valda kommuner.

I uppsatsen kommer följande frågeställningar att diskuteras:

Vad är det som gör att vissa kommuner lyckas upphandla ekologiskt och andra inte?

Kan en kostpolicy bidra till en större andel ekologiska livsmedel hos en vald kommun?

Avgränsning

Det skulle vara intressant att titta på andra miljöaspekter som säsong, närproducerat eller svinn, men i denna uppsats har en avgränsning gjorts till ekologiska livsmedel.

Metod och material

För att få en bred bild över situationen bland Sveriges kommuner kring ekologiska livsmedel i offentlig sektor, genomfördes en undersökning bland kostchefer i Sverige. Med hänsyn till studiens syfte valdes en kvantitativ metod i form av en enkätundersökning, då det är en kostnadseffektiv metod som också ger möjlighet till en stor geografisk spridning (Ejlertsson, 2005:11). Undersökningen hade även kunnats göra som en intervjuundersökning för att få en djupare bild, och det är något som skulle kunna undersökas vidare. Här valdes dock en metod som kunde ge en mer översiktlig bild av situationen.

Under genomförandet av undersökningen har hänsyn tagits till de forskningsetiska principerna (Vetenskapsrådet).

Respondenter

För att delta i undersökningen skulle personerna ha befattningen kostchef inom en kommun. Av Sveriges 290 kommuner har inte alla kommuner en kostchef. Genom bekvämlighetsurval valdes 158 kommuner ut, där de kommuner som hade en e-postadress till en kostchef på kommunens hemsida fick delta. Av dessa 158 kostchefer bidrog en extern källa med kontaktpuppgifter till cirka 30 respondenter och ytterligare 20 namn på respondenter som kompletterades med

kontaktuppgifter. Alla kontaktuppgifter hanterades konfidentiellt vilket deltagarna informerades om. Det var 112 respondenter som svarade på enkäten, vilket gav en svarsfrekvens på 70 procent. Internt bortfall minimerades genom att respondenterna var tvungna att svara på de flesta frågor för att komma vidare till nästa fråga. Externt bortfall försökte minimeras genom att skicka ut två påminnelser till de som inte svarat, fler påminnelser brukar inte vara motiverat att skicka ut (Ejlertsson, 2005:26).

Enkät

Enkäten bestod av 20 frågor (se Bilaga 1) som tog maximalt 10 minuter att besvara, vilket kan anses som en rimlig tidsåtgång (Ejlertsson, 2005:12). Enkäten innehöll frågor som rör hur kommunerna förhåller sig till ekologiska livsmedel, hur mycket ekologiskt kommunerna köper in, vilka problem som finns, inställning bland berörda aktörer och leverantörernas utbud av ekologiska livsmedel. Frågorna utformades i möjligaste mån så att de inte skulle vara ledande (Ejlertsson, 2005:56).

Undersökningen genomfördes i onlineprogrammet Analyzer.se med en studentlicens (Analyzer student license) där respondenterna kontaktades via e-post och gjorde enkäten online. Varje respondent kunde endast genomföra undersökningen en gång.

Genomförande av undersökning

När enkäten konstruerats gjordes en mindre pilotstudie på ett litet antal personer. Därefter justerades enkäten och den slutliga versionen skickades ut via mail.

I mailet informerades respondenterna kort om undersökningen. De uppmanades att ta sig tid att svara men att deltagandet var frivilligt. De fick också veta att deras uppgifter skulle behandlas konfidentiellt. I mailet fanns en länk till undersökningen som var specifik för varje deltagare, för att endast kunna användas en gång. Det fanns också en länk om den tillfrågade inte ville delta i undersökningen, och kontaktuppgifter vid eventuella frågor.

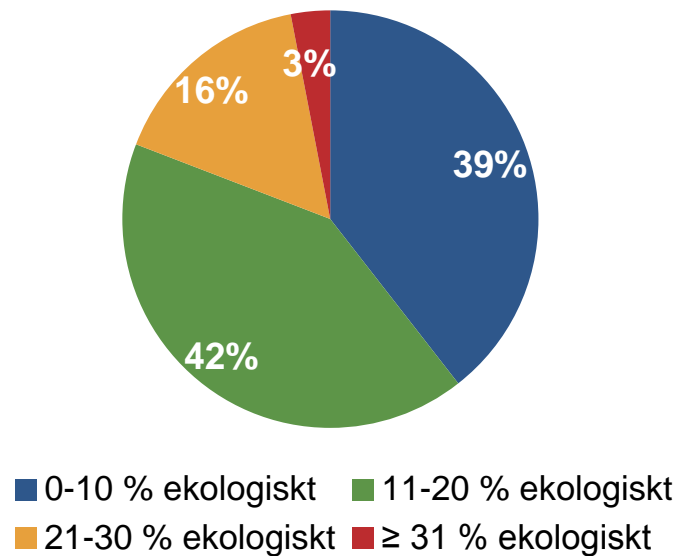
Efter sex dagar från första utskicket skickades den första påminnelsen ut, fem dagar efter första påminnelsen skickades den andra påminnelsen. En dag senare stängdes undersökningen och databearbetningen började.

Bearbetning av data

Analysen av data från enkätundersökningen gjordes genom deskriptiv statistik och korstabeller. Svaren sammanställdes av enkätprogrammet Analyzer, som utformade tabeller och diagram. Fritextsvaren i enkäten kategoriserades för att hitta generella drag.

Resultat

För att få en uppfattning om hur vanligt det var att kommunerna köpte in ekologiska livsmedel och hur stor andel som var ekologisk ställdes initialt en fråga som redogjorde för nuläget i varje kommun.

Figur 1. Diagram som visar fördelningen över kommunernas andel ekologiska livsmedel som köps in, uttryckt i procent. n=112

Svaren visade att majoriteten av kommunerna köper in mellan 0-20 procent ekologiska livsmedel inom sin måltidsverksamhet (Figur 1). De flesta, 42 procent av kommunerna köper in 11-20 procent ekologiska livsmedel. Det är en mindre del av kommunerna som köper in mer än 20 procent ekologiska livsmedel.

För att undersöka hur olika faktorer samspelar har respondenternas svar på enkätfrågorna jämförts med andelen ekologiska livsmedel som de köper in. De viktigaste faktorerna har sammanställts i Tabell 1.

Tabell 1 Tabell över förhållandet mellan nedanstående faktorer och andelen ekologiska livsmedel (%) som köps in. Svartalternativet *Vet ej* är exkluderat.

	0-10 %	11-20 %	21-30 %	≥30 %
Andel av kommunerna som har en kostpolicy	27 % n=19	51 % n=36	21 % n=15	1 % n=1
Andel av kommunerna som <i>inte</i> har en kostpolicy	60 % n=25	24 % n=10	7 % n=3	0 % n=0
Andel av kommunerna som har mål för ekologiskt i sin kostpolicy	21 % n=12	48 % n=27	25 % n=14	6 % n=3
Andel av kommunerna som <i>inte</i> har mål för ekologiskt i sin kostpolicy	60 % n=27	33 % n=15	6 % n=3	0 % n=0
Andel av kommunerna som har mål för ekologiskt i sin kostpolicy som har målen uttryckta i procent	24 % n=10	44 % n=18	29 % n=12	2 % n=1
Andel av kommunerna som har mål för ekologiskt i sin kostpolicy som <i>inte</i> har målen uttryckta i procent	47 % n=29	39 % n=24	9 % n=6	4 % n=2
Andel av kommunerna som har avsatt extra pengar för ekologiska livsmedel	14 % n=3	50 % n=11	32 % n=7	5 % n=1
Andel av kommunerna som <i>inte</i> har avsatt extra pengar för ekologiska livsmedel	45 % n=40	39 % n=35	12 % n=11	2 % n=2
Andel av kommunerna där någon har genomgått utbildning kring ekologiskt de senaste 12 månaderna	34 % n=22	41 % n=26	19 % n=12	5 % n=3
Andel av kommunerna där <i>ingen</i> har genomgått utbildning kring ekologiskt de senaste 12 månaderna	51 % n=22	37 % n=16	9 % n=4	0 % n=0
Andel av kommunerna som har ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling	30 % n=27	46 % n=41	20 % n=18	3 % n=3
Andel av kommunerna som <i>inte</i> har ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling	75 % n=15	20 % n=4	0 % n=0	0 % n=0
Andel av kommunerna som har en kostchef som är <i>positivt</i> inställd till ekologiska livsmedel	49 % n=29	35 % n=21	13 % n=8	2 % n=1
Andel av kommunerna som har en kostchef som är <i>mycket positivt</i> inställd till ekologiska livsmedel	21 % n=8	47 % n=18	26 % n=10	6 % n=2
Andel av kommunerna som har använt sig av miljöstyrningsrådets kriterier	26 % n=17	45 % n=29	23 % n=15	5 % n=3
Andel av kommunerna som <i>inte</i> har använt sig av miljöstyrningsrådets kriterier	62 % n=23	32 % n=12	2 % n=1	0 % n=0

Kostpolicy och mål för ekologiska livsmedel

Av de deltagande respondenterna angav 63 procent (n=71) att de har en kostpolicy, och 26 procent (n=29) att de för tillfället inte har en kostpolicy men att de håller på att utarbeta en. Resterande 11 procent (n=12) angav att de inte har en kostpolicy. Hos de respondenter som angett att kommunen har en kostpolicy, är det 79 procent (n=56) som uppgett att de har mål för ekologiska livsmedel. Av dessa har 73 procent (n=41) angett att de har målen för ekologiska livsmedel angivna i procent i sin kostpolicy. De kommuner som upp gav att de har en kostpolicy köper en större andel ekologiska livsmedel jämfört med de kommuner som upp gav att de inte har en kostpolicy, där andelen ekologiska livsmedel som köps in är lägre (se Tabell 1).

I Tabell 1 framkommer också att de kommuner som har mål för ekologiska livsmedel i sin kostpolicy generellt sett köper en högre andel ekologiska livsmedel, jämfört med de kommuner som inte har mål för ekologiska livsmedel. De kommuner som har mål för ekologiska livsmedel *uttryckt i procent* i sin kostpolicy, köper också generellt sett en högre andel ekologiska livsmedel jämfört med de som inte har mål för ekologiska livsmedel.

Upphandling och miljöstyrningsrådets kriterier

Av de deltagande respondenterna angav 79 procent (n=89) att de har ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling. De kommuner som har ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling köper generellt sett en högre andel ekologiska livsmedel (se Tabell 1). Det var 57 procent (n=64) som angav att de vid sin senaste upphandling har använt sig av miljöstyrningsrådets kriterier för upphandling av livsmedel. Av alla respondenter är det 29 procent (n=33) som inte har använt sig av miljöstyrningsrådets kriterier vid sin senaste upphandling, men de säger sig känna till dem. Det var 4 procent (n=4) som upp gav att de inte känner till kriterierna. Även de kommuner som har använt sig av miljöstyrningsrådets kriterier vid sin senaste upphandling köper generellt sett en högre andel ekologiska livsmedel än de som inte har använt sig av dessa kriterier.

Vikten av en bra upphandling framkom även i den öppna enkätfrågan där respondenterna själva fick ange faktorer som skulle kunna bidra till en ökad andel ekologiskt. Faktorerna som framkom var att de skulle behöva tydligare och bättre upphandlingar med krav på ekologiskt. Respondenterna tyckte också att upphandlingen underlättar för användandet av ekologiskt vilket tyder på vikten av att ha en tydlig upphandling där krav ställs på ekologiska livsmedel.

Kostnader

Av de deltagande respondenterna var det 99 procent (n=111) som upplevde att kostnaden för ekologiska livsmedel var *högre* eller *mycket högre* jämfört med konventionella livsmedel. De flesta, 73 procent (n=80) upplevde kostnaden som *högre* medan 27 procent (n=30) upplevde kostnaden som *mycket högre*.

Det var 20 procent (n=22) av respondenterna som angav att kommunen avsätter extra pengar för att kunna köpa in mer ekologiska livsmedel. Det är 79 procent (n=89) av kommunerna som inte avsätter extra pengar för att kunna köpa in mer ekologiska livsmedel. I Tabell 1 framkommer att de kommuner som har avsatt extra pengar för att köpa in ekologiska livsmedel, köper en högre andel ekologiska livsmedel jämfört med de som inte avsätter extra pengar.

Verksamhetsförändringar och leverantörsutbud

Det var 50 procent (n=55) av respondenterna som angav att de har behövt justera något i verksamheten för att öka andelen ekologiska livsmedel. På följdfrågan till dem som angav att de har behövt justera något, angav de att faktorerna meny, recept, rutiner, personal och lokaler har behövt justeras i olika stor utsträckning. De faktorer som de flesta angav var meny, recept och rutiner. Respondenterna uppmanades också att i en öppen fråga uppge ytterligare faktorer de ansåg sig behöva förändra för att öka andelen ekologiska livsmedel som köps in i deras kommun. De faktorer som framkom rörde politiska beslut, mer ekonomiska resurser, tydligare upphandling med mer ekologiskt, kostpolicy med tydligare mål för ekologiskt, livsmedel, recept, minskat svinn, utbildning och engagemang hos berörda aktörer. Det som framkom kring politiska beslut var dels att respondenterna önskade mer och tydligare politiska mål, samt ökat intresse och vilja hos politikerna. Det som framkom kring faktorn livsmedel var dels meny- och receptjusteringar med ökad andel vegetabilier och minskad andel kött samt bättre säsonganpassad matsedel. Också garanterad och bättre tillgång på ekologiska livsmedel, samt säkerställd god kvalitet.

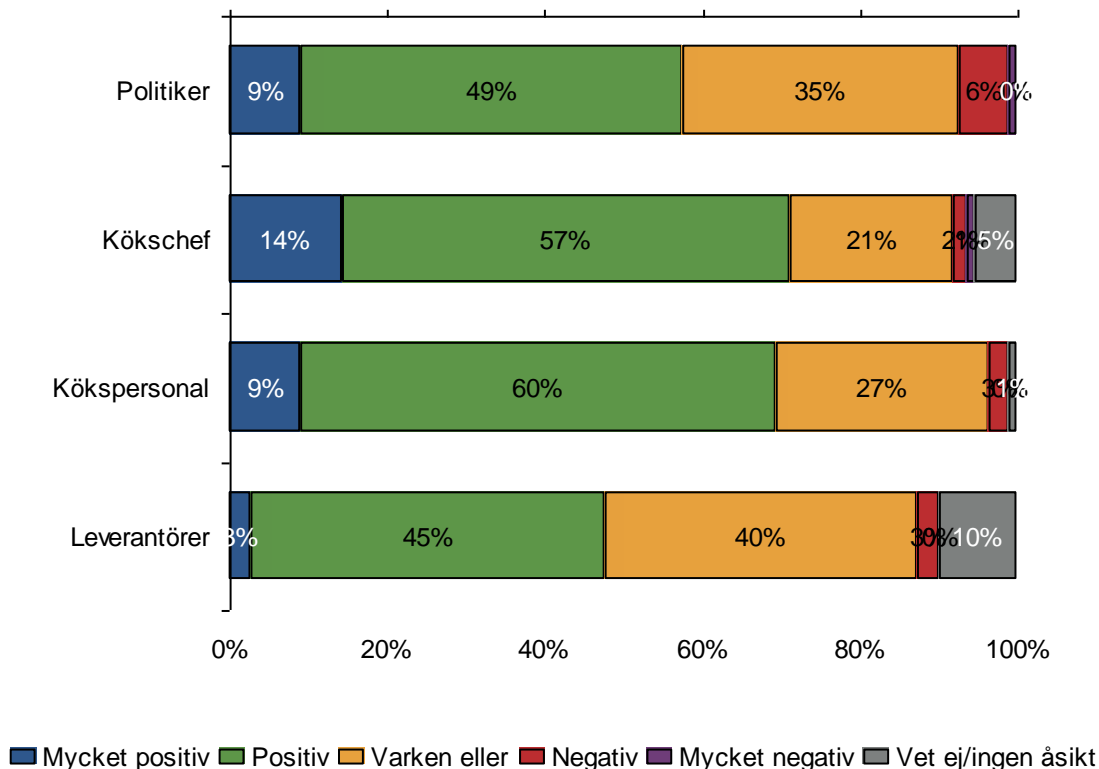
På enkätfrågan där respondenterna tillfrågades om leverantörernas utbud av ekologiska livsmedel var det 45 procent (n=50) som tyckte att utbudet var *tillräckligt* eller *mycket tillräckligt*. Av respondenterna uppgav 24 procent (n=27) att de tyckte leverantörernas utbud av ekologiska livsmedel var *otillräckligt* eller *mycket otillräckligt*. Resterande tyckte att leverantörernas utbud var varken tillräckligt eller otillräckligt.

Attityder till ekologiska livsmedel

Av de deltagande respondenterna uppgav 88 procent (n=98) att de var *positivt* eller *mycket positivt* inställda till ekologiska livsmedel. Av de resterande respondenterna uppgav 11 procent (n=12) att de varken var positivt eller negativt inställda till ekologiska livsmedel, och 1 procent (n=1) uppgav sig vara negativt inställd. De kommuner med en kostchef som uppgav sig ha en *mycket positiv* inställning till ekologiska livsmedel köper in en något högre andel ekologiska livsmedel i kommunen, jämfört med de kommuner där kostchefen har uppgett sig ha en *positiv* inställning.

De flesta av respondenterna, 89 procent (n=98), sade sig vara motiverade att öka andelen ekologiska livsmedel i sin kommun. Av dessa var det 32 procent (n=35) som sade sig vara *mycket motiverade*, 57 procent (n=63) sade sig vara *motiverade* och 9 procent (n=10) sade sig vara varken motiverad eller omotiverad. Resterande 2 procent (n=2) av respondenterna sade sig vara omotiverade till att öka andelen ekologiska livsmedel i sin kommun.

I Figur 2 redovisas hur respondenterna upplever inställningen till ekologiska livsmedel hos ett antal aktörer. Det är få som upplever aktörerna som negativt inställda, de allra flesta upplever dem som positivt inställda eller varken positivt eller negativt inställda.

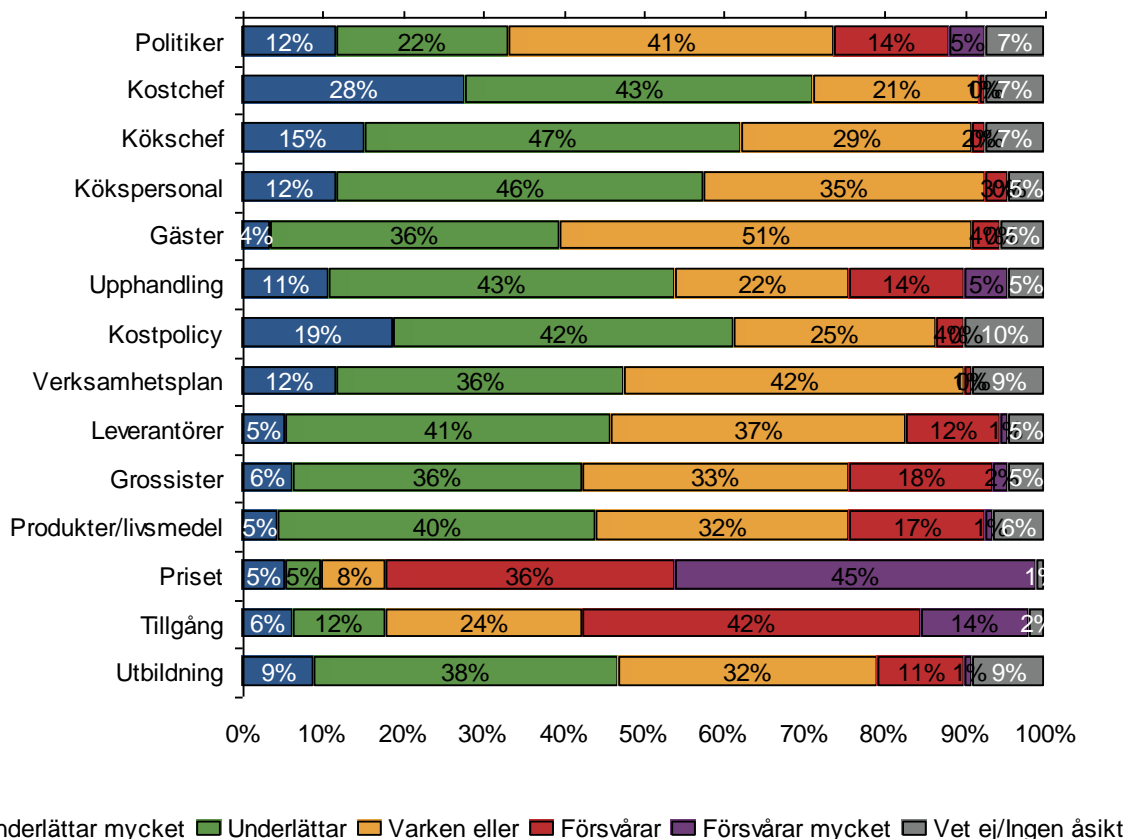
Figur 2. Fördelning över respondenternas upplevda inställning till ekologiska livsmedel bland följande/ovanstående aktörer, i deras kommun.

Utbildning som rör ekologiska livsmedel

Hos 57 procent (n=63) av de deltagande kommunerna hade någon i kommunen deltagit i en utbildning som rör ekologiska livsmedel, de senaste 12 månaderna. Det var främst kostchefer, kökschefer och kökspersonal som deltagit i någon utbildning. I mindre utsträckning har också politiker deltagit i en sådan utbildning. De kommuner där någon person har genomgått utbildning som rör ekologiska livsmedel ligger generellt sett högre i andel ekologiska livsmedel. I Figur 3 framkommer att 47 procent av respondenterna angav att utbildning *underlättar* eller *underlättar mycket* för användandet av ekologiskt inom kommunen.

Övriga faktorer som påverkar användandet av ekologiska livsmedel

Respondenterna fick bedöma hur ett antal faktorer påverkar användandet av ekologiska livsmedel i kommunen. I Figur 3 redovisas resultatet för om faktorerna försvårar eller underlättar för kommunen. Den faktor som försvårar mest är priset, vilket 81 procent av respondenterna upplever *försvårar* eller *försvårar mycket*. En annan försvårande faktor är tillgången på ekologiska livsmedel. Den faktor som underlättar mest enligt respondenterna är de själva, dvs. kostchefen. Även kökschefer, kökspersonal och kostpolicy verkar underlätta för användandet av ekologiskt.

Figur 3. Diagram över fördelningen över respondenternas uppfattning om hur ovanstående faktorer underlättar eller försvårar användandet av ekologiska livsmedel i deras respektive kommun.

Diskussion

Metoddiskussion

Den valda metodiken för undersökningen var enkel att använda och gav ett bra underlag för den aktuella frågeställningen. Enkätprogrammet fungerade bra för underökningens syfte. Undersökningen nådde ut till en stor del av Sveriges kostchefer vilket borde ses som representativ och svarsfrekvensen var hög. Trots detta är antalet respondenter relativt få för att kunna dra allt för stora slutsatser, då vissa svarsalternativ endast har ett fåtal respondenter att grunda analyserna på.

Vidare har det framkommit vid analyserna att vissa frågor kan ha feltolkats av respondenterna då svaren inte alltid verkar stämma överens. Detta gäller exempelvis frågorna 1-3 om kostpolicy (se Bilaga 1) där olika antal respondenter har svarat att de *inte har en kostpolicy* i de olika frågorna. Effekterna av detta har försökt att minimeras genom att inte dra för stora slutsatser i dessa frågor och utesluta vissa svar som kan vara feltolkade.

I den inledande frågan i enkäten där antalet serverade portioner i kommunen skulle anges upptäcktes ett konstruktionsfel. Detta innebar att respondenterna inte kunde ange att de serverar över 10 000 portioner och det blev problematiskt för de kommuner som serverar fler än så. Denna fråga uteslöts därför från analysen. Däremot hade det varit intressant att undersöka sambandet mellan storlek på kommunen och andel ekologiskt som köps in.

Resultatdiskussion

Regeringen fastställde år 2006 ett mål om att 25 procent av den offentliga konsumtionen av livsmedel bör utgöras av ekologiska livsmedel till år 2010 (Regeringen, 2010:7). Denna undersökning visar att en stor andel av kommunerna inte når upp till regeringens mål om 25 procent. Även en marknadsrapport från KRAV (2012) påvisar att den genomsnittliga användningen av ekologiska livsmedel inom offentlig verksamhet är så låg som 14 procent. Det är därför berättigat att undersöka vad som påverkar andelen ekologiskt som köps in i kommunerna, för att kunna nå upp till regeringens mål.

Det kan konstateras att de allra flesta kommuner har en kostpolicy, eller håller på att utarbeta en sådan. Det ses som positivt att så pass många kommuner har en kostpolicy eller håller på att utarbeta en, då forskning visar att en utarbetad policy är ett av de viktigaste redskapen för att öka andelen ekologiskt i offentlig verksamhet (Løes & Nölting, 2011). Vidare styrker resultatet detta genom att visa att de kommuner som har en kostpolicy generellt sett köper en större andel ekologiska livsmedel än de kommuner som inte har en kostpolicy. Om kommunen har uttryckta mål för ekologiska livsmedel i sin kostpolicy köper de mer ekologiska livsmedel än de kommunerna som inte har mål för ekologiska livsmedel i sin kostpolicy. Detta bekräftar Kristensen et al (2009) som menar att det är viktigt att ha målsättningar på olika nivåer i verksamheten. Detta bekräftas ytterligare av undersökningen genom att det flesta kostcheferna tyckte att en kostpolicy underlättar användandet av ekologiska livsmedel.

Att ha en tydlig kostpolicy med bland annat miljökrav är även en hjälp för leverantörerna. Det gör att leverantörerna kan anpassa sina produkter och sitt utbud i god tid för att kunna lämna anbud i kommande upphandlingar (Miljöstyrningsrådet, 2012c). De flesta kommunerna har ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling. Det är fler som har ställt krav på ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling, än som har som har uppsatta mål för ekologiska

livsmedel i sin kostpolicy. Detta tyder på att många kommuner är intresserade av att köpa ekologiska livsmedel även om de inte har tydliga mål för detta i sin kommun.

Eftersom resultatet visar att de kommuner som har ställt krav kring ekologiska livsmedel i sin senaste upphandling köper en högre andel ekologiska livsmedel, är det viktigt att kommunen ställer krav på ekologiskt i sin upphandling.

Som hjälp för att göra en miljösmart upphandling finns Miljöstyrningsrådets kriterier att använda sig av (Miljöstyrningsrådet, 2012d). Det flesta av kostcheferna säger sig känna till miljöstyrningsrådets kriterier för livsmedelsupphandling och över hälften har använt sig av dessa i sin senaste upphandling. Detta kan tolkas som att råden från miljöstyrningsrådet har nått ut till Sveriges kommuner. Det skulle vara intressant att undersöka vidare hur dessa råd har kommit till användning och vilken nytta de har haft.

Kostnader och verksamhetsförändringar

I princip alla respondenter tyckte att kostnaden för ekologiska livsmedel var högre jämfört med konventionella livsmedel. Det var en merpart av kommunerna som ansåg sig behöva mer pengar för att kunna köpa in mer ekologiska livsmedel. Det är inte förvånande att så pass många upplever kostnaden för ekologiska livsmedel som högre då forskning visar att ekologiska livsmedel för många verksamheter innebär en ökad kostnad (Mikkelsen et al., 2005; Mikkelsen & Sylvest, 2012). Jörgensen (2012:38) menar att merpriset för ekologiska livsmedel i offentlig sektor beräknas vara 66 procent, om alla livsmedel som köps in är ekologiska. Därför är det inte förvånande att de kommuner som avsätter extra pengar för att kunna köpa in ekologiska livsmedel köper in en högre andel ekologiskt. Den ökade kostnaden gör att många verksamheter behöver göra verksamhetsjusteringar i form av bland annat förändrade menyer och recept för att kompensera för prisökningen (Mikkelsen & Sylvest, 2012). Detta framkom också i resultatet av undersökningen där förändringar som minskad köttmängd, ökad andel vegetabilier och minskat svinn var förändringar som kom fram.

Attityder till ekologiska livsmedel

Att lyckas öka andelen ekologiska livsmedel som köps in i kommunen verkar vara beroende av att det finns ett engagemang bland de olika intressenterna i måltidsverksamheten (Kristensen et al., 2009; Mikkelsen & Sylvest, 2012; Nielsen et al., 2009). Eftersom i princip alla respondenter var *positivt* eller *mycket positivt* inställda till ekologiska livsmedel är det omöjligt att visa på en skillnad i andel ekologiska livsmedel som köps in, mellan en positivt inställd och en negativt inställd kostchef. Däremot pekar resultatet på att det finns en viss skillnad i andel ekologiskt som köps in i kommunen, där de kommuner som har en kostchef som säger sig vara *mycket positivt* inställd till ekologiskt köper en något högre andel ekologiska livsmedel än de som säger sig vara *positivt* inställd.

De flesta respondenter sade sig också vara *motiverade* eller *mycket motiverade* att öka andelen ekologiska livsmedel som köps in i kommunen. För att implementera ekologiskt behövs det engagemang från de som fattar beslut på alla nivåer (Kristensen et al., 2009). Här är engagemang från politiker också en viktig faktor. Det flesta upplevde att politikerna i kommunen var positivt inställda till ekologiska livsmedel, även om vissa kommenterade att de önskade mer engagemang, intresse och vilja bland politikerna.

Utbildning som rör ekologiska livsmedel

Resultatet tyder på att de kommuner där någon har genomgått utbildning kring ekologiska livsmedel köper in en högre andel ekologiska livsmedel. Det är intressant att det är en så pass stor del av kommunerna som har utbildat personer kring ekologiska livsmedel. Vidare hade det varit intressant att mer ingående få reda på vad det är för typ av utbildning personerna har genomgått och hur omfattande den är. Resultatet visar att det är relevant att utbilda personal för att kunna öka andelen ekologiska livsmedel.

Utbud av ekologiska livsmedel

Tillgång och leverans har setts som en problemfaktor för att kunna öka andelen ekologiska livsmedel i en verksamhet. Tillgången är osäkrare på ekologiska livsmedel jämfört med konventionella livsmedel vilket kan ge osäkrare leveranser (Kristensen et al., 2009; Mikkelsen & Sylvest, 2012). En del av respondenterna ansåg att leverantörer och grossister försvårar för att kunna köpa in ekologiska livsmedel. Det var endast ett fåtal av respondenterna som tyckte att deras leverantörer var negativt inställda till ekologiska livsmedel medan de flesta tyckte att leverantörerna var positiva. Leverantörernas utbud och tillgång verkar påverka hur mycket ekologiskt kommunerna kan köpa in. Resultatet tyder dock på att de flesta har positivt inställda leverantörer med ett tillräckligt utbud av ekologiska livsmedel.

Slutsats

Den faktor som främst försvårar för kommunerna att öka användningen av ekologiska livsmedel är priset och den begränsade budgeten som kommunerna har i sin måltidsverksamhet. Vissa kommuner har avsatt extra pengar för att lyckas och det ger utdelning i hur stor andel de också köper in. Kommunerna tvingas också till vissa verksamhetsförändringar för att kompensera för merpriset av ekologiska livsmedel. Det sker främst i form av meny, och receptförändringar där en minskad köttmängd och ökad andel vegetabilier verkar vara en åtgärd, samt minskat matsvinn.

Vidare har undersökningen visat att för att lyckas ha en större andel ekologiska livsmedel är det viktigt med en kostpolicy och denna bör innehålla mål för ekologiskt. Konkreta mål i procent kan vara en hjälp för de som arbetar inom måltidsverksamheten som stöd i sitt arbete.

En annan påverkande faktor är kommunens upphandling där de flesta idag har ställt krav på ekologiska livsmedel. Det visade sig att de som ställt krav också köper in en större andel ekologiskt. Miljöstyrningsrådets kriterier har nått ut till kommunerna och använts av många kostchefer och de allra flesta känner till dessa kriterier.

I princip alla kostchefer var positivt inställda till ekologiska livsmedel och de flesta var motiverade att öka andelen ekologiska livsmedel i sin kommun. Kostchefens inställning till ekologiska livsmedel verkar ha betydelse för andelen ekologiskt som köps in i kommunen. Andra aktörer som politiker och leverantörer verkar också vara positivt inställda till ekologiska livsmedel. Leverantörernas utbud verkar i de flesta kommuner vara tillräckligt även om tillgången verkar försvåra för många kommuner.

Det är många kommuner som redan idag har personer som fått utbildning kring ekologiska livsmedel och det har visat sig vara betydelsefullt eftersom dessa kommuner köper in en större andel ekologiska livsmedel.

Tack till

Margaretha Nydahl, för handledning
Margareta Frost på Hushållningssällskapet
Livsmedelsverkets kompetenscentrum, för ämnesförslag till uppsats
Ekhagastiftelsen, för ekonomiskt bidrag

Källförteckning

1. Cederberg, C, Nilsson, B. 2004, Livscykelanalys (LCA) av ekologisk nötköttsproduktion i ranchdrift, SIK-Rapport 718, SIK - Institutet för Livsmedel och Bioteknik, Göteborg.
2. EG nr 834/2007
3. Ejlertsson, Göran. 2005. *Enkäten i praktiken*, 2 uppl. Lund: Studentlitteratur.
4. EU-kommissionen, Ekologiskt jordbruk, Ekologisk mat
http://ec.europa.eu/agriculture/organic/organic-farming/what-organic/organic-food_sv
hämtad 12-04-11
5. Jordbruksverket 2012, Vad är ekologisk produktion?
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/miljoochklimat/ekologiskproduktion/vadar-ekologiskproduktion.4.7850716f11cd786b52d80001021.html> Hämtad 12-04-26
6. Jørgensen, C. (2012), Mål som styrmedel - målet för den offentliga konsumtionen av ekologiska livsmedel, AgriFood Economics Centre
7. Konkurrensverket. (2012). *Upphandlingsreglerna - en introduktion* Stockholm: Konkurrensverket
8. KRAV 2012, KRAV marknadsrapport 2012
9. Kristensen, N; Netterström, S; He, C; Mikkelsen, B; Nielsen, T. 2009. Making the organic food service chain work and survive. *Agronomy Research*. 7: 618-624
10. Lagerberg Fogelberg, C. 2008. På väg mot miljöanpassade kostråd
Vetenskapligt underlag inför miljökonsekvens- analysen av Livsmedelsverkets kostråd. Livsmedelsverket, Uppsala
11. Livsmedelsverket, 2007, *Bra mat i skolan*. Livsmedelsverket, Uppsala
12. Livsmedelsverket 2012. Måltider i vård, skola och omsorg.
<http://www.slv.se/sv/grupp1/Mat-och-naring/Maltider-i-var-d-skola-omsorg/> (hämtad 2012-04-02)
13. Løes, Anne-Kristin; Nölting, Benjamin. 2011. Increasing organic consumption through school meals – lessons learned in the iPOPY project. *Springer Science & Business Media*. 1:91-110
14. Mikkelsen, Bent; Kristensen, Heine; Nielsen, Thorkild. 2005. Innovation Processes in Large-Scale Public Foodservice – Case Findings from the Implementation of Organic Foods in a Danish County. *Journal of Foodservice Business Research*. 8(2):87-105
15. Mikkelsen, Bent; Sylvest, Janne. 2012. Organic Foods on the Public Plate: Technical Challenge or Organizational Change? *Journal of Foodservice Business Research*. 15:64-83
16. Miljöstyrningsrådet 2012a, Om oss, http://www.msr.se/sv/om_oss/, hämtad 2012-05-16
17. Miljöstyrningsrådet 2012b, <http://www.msr.se/sv/Upphandling/Kriterier/>, hämtad 2012-05-16
18. Miljöstyrningsrådet 2012c, En kost- och livsmedelspolicy är en vägledning,
<http://www.msr.se/sv/Livsmedel/Upphandla-livsmedel/Kost--och-livsmedelspolicy/>
hämtad 12-05-15
19. Miljöstyrningsrådet 2012d, Varför miljöanpassad upphandling,
<http://www.msr.se/sv/Upphandling/Varfor-miljoanpassad-upphandling/> hämtad 12-05-15

20. Mondelaers. K, Aertsens. J, Van Huylenbroeck. G. (2009) A meta-analysis of the differences in environmental impacts between organic and conventional farming. *British Food Journal* 111,10, 2009 pp.1098-1119
21. Morgan, Kevin; Sonnimo, Roberta. 2007. Empowering consumers: the creative procurement of school meals in Italy and the UK. *International Journal of Consumer Studies*. 31: 19-25
22. Naturvårdsverket 2008, Konsumtionens klimatpåverkan
23. Naturvårdsverket 2011, Köttkonsumtionens klimatpåverkan
24. Naturvårdsverket 2012a, Sverige utan klimatutsläpp 2050
25. Naturvårdsverket 2012b, Konsumtionsbaserade miljöindikatorer, Underlag för uppföljning av generationsmålet
26. Naturvårdsverket 2012c, Miljömål, Uppföljning av Sveriges miljö kvalitetsmål, <http://www.miljomal.se/Aktuellt/Alla-nyheter/Arlig-uppfoljning-av-Sveriges-miljokvalitetsmal/> hämtad 12-04-11
27. Nielsen, Thorkild; Nölting, Benjamin; Heine Kristensen, Niels; Loes, Anne-Kristin. 2009. *A comparative study of the implementation of organic food in school meal system in four European countries*. Bioforsk Organic. Norge
28. Nilsson, Jonas 2007. Ekologisk produktion och miljö kvalitetsmålen - En litteraturgenomgång. Sveriges lantbruksuniversitet.
29. Proposition 2009/10:155, Svenska miljö mål – för ett effektivare miljöarbete. Stockholm, Miljödepartementet
30. Regeringen, 2010 Uppföljning av ekologisk produktion och offentlig konsumtion
31. Vetenskapsrådet, Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning, <http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> hämtad 12-06-04
32. WWF 2011a, Konsekvenser, <http://www.wwf.se/vrt-arbete/klimat/konsekvenser/1124276-konsekvenser-klimat> hämtad 12-04-24
33. WWF 2011b , Vetenskapen, <http://www.wwf.se/vrt-arbete/klimat/vetenskapen/1124260-vetenskapen-klimat> hämtad 12-04-24

Enkät

Detta är en utskrift från en webbaserad enkät.

**1. Hur många portioner serveras dagligen i Er kommun? Ange ditt svar i närmaste hundratal.
(Ange värde mellan 0 och 10000)**

_ _ _ _ _

2. Har Er kommun en kostpolicy?

Med kostpolicy avses här ett kostpolitiskt program med riktlinjer för den offentliga måltiden i kommunen.

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Nej, men vi håller på att utarbeta
- Vet ej

3. Innehåller Er kostpolicy mål för ekologiska livsmedel?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Nej, men vi håller på att utarbeta
- Vet ej
- Vi har ingen kostpolicy

4. Innehåller Er kostpolicy mål för ekologiska livsmedel uttryckt i procent?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Nej, men vi håller på att utarbeta
- Vet ej
- Vi har ingen kostpolicy

**5. Hur stor andel av de livsmedel som köps in i Er kommun utgörs av ekologiska livsmedel?
(Ange endast ett svar)**

- 0-5 %
- 6-10 %
- 11-20 %
- 21-30 %
- 31-40 %
- 41-50 %
- Över 50 %
- Vi köper inte ekologiska livsmedel
- Vet ej

6. Har Er kommun ställt krav kring ekologiska livsmedel i Er senaste upphandling?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Vet ej

7. Miljöstyrningsrådet har tagit fram förslag på kriterier som kan användas vid upphandling av livsmedel. Har Er kommun använt sig av dessa kriterier vid Er senaste upphandling?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej, men jag känner till kriterierna
- Nej, och jag känner inte till kriterierna
- Vet ej

8. Upplever Du att kostnaden för ekologiska livsmedel skiljer sig jämfört med konventionella livsmedel?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Vet ej/Ingen åsikt

9. Om Ja, hur upplever Du att kostnaden för ekologiska livsmedel skiljer sig jämfört med konventionella livsmedel?

(Ange endast ett svar)

- Mycket högre kostnad
- Högre kostnad
- Lägre kostnad
- Mycket lägre kostnad
- Vet ej/Ingen åsikt

10. Avsätter Er kommun extra pengar för att kunna köpa in ekologiska livsmedel?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Vet ej

11. Vad anser Du om leverantörernas utbud av ekologiska livsmedel, i Er kommun?

(Ange endast ett svar)

- Mycket tillräckligt
- Tillräckligt
- Varken eller
- Otillräckligt
- Mycket otillräckligt
- Vet ej/Ingen åsikt

**12. Tycker Du att nedanstående faktorer underlättar eller försvårar användandet av ekologiska livsmedel i Er kommun?
(Ange endast ett svar per fråga)**

	Underlättar mycket	Underlättar	Varken eller	Försvårar	Försvårar mycket	Vet ej/Ingen åsikt
Politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kostchef	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kökschef	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kökspersonal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Gäster	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Upphandling	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kostpolicy	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Verksamhets plan	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leverantörer	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Grossister	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Produkter/liv smedel	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Priset	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Tillgång	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Utbildning	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Annat

-----

13. Har ni behövt justera något i Er verksamhet för att öka andelen ekologiska livsmedel?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Vet ej

14. Om Ja, vilka av följande faktorer har ni i så fall behövt justera?

Fler alternativ kan anges.

(Ange gärna flera svar)

- Meny
- Recept
- Rutiner
- Personal
- Lokaler

Annat

-----

15. Har Du eller någon annan i Er kommun deltagit i en utbildning som rör ekologiska livsmedel, de senaste 12 månaderna?

(Ange endast ett svar)

- Ja
- Nej
- Vet ej

16. Om Ja, ange Vem/Vilka.

Fler alternativ kan anges.

(Ange gärna flera svar)

- Jag själv
- Kökschef
- Kökspersonal
- Politiker
- Leverantör

Annan

---

17. I Din roll som kostchef, hur är Din inställning till ekologiska livsmedel?

(Ange endast ett svar)

- Mycket positiv
- Positiv
- Varken eller
- Negativ
- Mycket negativ
- Vet ej/Ingen åsikt

18. Hur upplever Du att inställningen till ekologiska livsmedel är bland följande aktörer i Er kommun?

(Ange endast ett svar per fråga)

	Mycket positiv	Positiv	Varken eller	Negativ	Mycket negativ	Vet ej/ingen åsikt
Politiker	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kökschef	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kökspersonal	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Leverantörer	☐	☐	☐	☐	☐	☐

19. Hur motiverad är Du att öka andelen ekologiska livsmedel i Er kommun?

(Ange endast ett svar)

- Mycket motiverad
- Motiverad
- Varken eller
- Omotiverad
- Mycket omotiverad
- Vet ej/Ingen åsikt

20. Vilka förändringar skulle Er kommun behöva göra för att öka andelen ekologiskt?

Tack för din medverkan!

Informationsmail

Ekologiskt i offentlig verksamhet

Hej [FIRSTNAME] [LASTNAME]

Vi är två studenter på Uppsala universitet som skriver vårt examensarbete om ekologiska livsmedel i offentlig verksamhet. Vi genomför nu en enkätundersökning bland kostchefer i Sverige, och Du har blivit utvald att delta.

Ditt svar är mycket viktigt för oss, och vi uppskattar om Du tar dig tid att besvara vår enkät. Det tar max 10 min!

Ditt svar kommer givetvis att behandlas konfidentiellt.

Vid frågor är du välkommen att kontakta oss:

katarina_fasth@hotmail.com

jenny_danielson@hotmail.com

Undersökningen kan startas genom att trycka på denna länk:[SURVEY_LINK]

Stort Tack på förhand för ditt deltagande!

Med Vänliga Hälsningar

Jenny & Katarina

Du kan också gå till internetadressen <http://survey.analyzer.com/> och logga in med följande lösenord:

ProjektID: [PROJECT_ID]

Password: [PASSWORD]

Om du inte är intresserad av att delta i undersökningen, kan du trycka på denna länk: [REFUSE_LINK]

Bilaga 3

Arbetsfördelning

Planering av studien och uppsatsarbetet	50/50
Litteratursökning	50/50
Datainsamling	50/50
Analys	50/50
Skrivandet av uppsatsen	50/50